

DOC. ANT. *Alli*, a l'Acte de la SdUrg. de 839, i a la còpia del S. XII, *All* en el cpbr. (Pujol, núm. 158); *All* 862 (Abadal, *Pall. i R.* 102); «in vico *Alle*» cit. junt amb *Sedret* 872 (SerranoS, *NHRbg.* 190); *Alli* 965 (Abadal, *Eixalada*, 196); «villa *Alli*» 979 i 1001 (Marca Hisp. c. 763, 980); «in villa *Ale* --- Sig. P. de Ventalola» 1172 (i al marge: «en Cerdanya en lo loch apelat *All*») *Cart. Tavernoles*, 154-5; «eccl. Sti. Fructuosi de *Allium* 1102 (Marca c. 1225); *Al*, segona meitat S. XIII (Delcor, *Sefarad* 1966, 32-35); Pquia. d'Ayl 1359 (*CoDoACA* XII, 86). Ponsich, *Top.* 157, hi afegeix *Alli* 1030, *Al* 1124, 1127, 1260, *All* 1265, 1299 i des del S. XVII.¹

Sobre l'origen i etimologia d'aquest nom hi ha un punt fonamental: és una qüestió inseparable de la d'un altre poble de Cerdanya, *LLO*, tenint en compte que aquest apareix des dels orígens en la forma *Allon(e)*, *Alló*, no reduïda a *Llo* fins a data recent. Tractaré, doncs, de l'origen de tots dos juntament; i passo a parlar de *LLO*, poble de l'Alta Cerdanya, a l'E. 20 d'Er i SE. de Sallagossa (a 2 o 3 k.), de l'alta vall del qual prové una de les branques més altes del Segre.

PRON. MOD. «*Llo*, adossé a un monticule surmonté d'une tour ruinée, la *Torre del Vacaró*» Pere Vidal (*Guide Pyr.-Or.* 435), oït *lô* a Puigcerdà, 1924; a Urtx, Puigcerdà i Alp, 1935; a Er, Ro, Sallagosa, Llo, Eina etc. 1959.

DOC. ANT. *Allone* 839, *Acte SdUrg.*, *Alo* en el seu Capbreu; *villa Alione* 854-5 (junt amb Prats de Balaguer), Abadal (*Eixalada*, 135); *Allone* 913 (Alart, *Cart.* 14); «--- usque ad rigat d'*Alu*» a. 965 (*Marca Hi.* 105; Alart, *L'Hôp. et la Comm. de La Perche*, 12; *RLR* XII, 115): referint-se al Coll del Rigat de Llo; escrit *Alio* o *Llo* apareix en els mss. del trobador Peire Vidal, peça xxxiii, v. 54; veg. l'article de J. Anglade (*Ann. du Midi* xxvi, 1914, 229; Fouché, *Phon. Rouss.* 218); *Alo* segona meitat S. XIII (Delcor, *Sefarad* 1966, 32-35); *Alone* 1274 (Alart, *Priv.* 334); «loch del *Lo*» 1359 (*CoDoACA* XII, 85) [mal segmentat per d'*Elló* ben cert]; *Alone* (bis) 1363 (Alart, *Priv.* et *Titres*, p. 334); *Allo* 1396 (*CoDoACA* XII, 192). Ponsich, *Top.* 143, hi afegeix: *Allum* 1102, *Allone* 1075, *-oni* 1095; *Alione* 1011, *Alone* 1017, *Alon* S. XII, *Allo* 1102, 1322, 1395, *Aylo* 1369; la forma moderna amb afèresi no la troba ell fins a 1628 i en altres dos docs. del S. XVII. Ponsich assenyala (p. 121) un homònim *Algionem* a. 1011, que deu ser el mateix que atribueix aquell any al de Cerdanya.²

ETIM. De tots dos, separadament, va afirmar Meyer-Lubke (*BDC* XI, 8) que eren pre-romans; jo també, E. T. C. I, 290.46; M-L. conjecturà vagament si eren cèltics, sense, però, donar-ne cap indicatiu. Realment, en l'estudi de E. T. C. I, 79-82, entre els noms catalans d'origen cèltic, vaig poder trobar-ne alguns en el Ross.; però cap, a Cerdanya, perquè a Cerdanya, tot apareixia pre-indoeuropeu; en canvi, en aquell estudi (pp. 86-88) vaig poder demostrar una arrel basca o ibero-basca, per a la gran majoria dels pobles de Cerdanya: una trentena, en nombre. Doncs també per

aquest costat és l'únic on es troben enllaços lingüístics atractius per a *All/Alló*.

En efecte és en basc on trobem el guip. *ale* «grano, semilla y fruto de las mieses» amb variació semàntica i «botón», «fruta». Com que una *-l-* basca entre vocals correspon a una *-LL-* primitiva o romànica (car altrament tota *-l-* intervocàlica simple es torna *-r-*), això suposa *ALL-* primitiu; a Biscaia hi amplia el significat fins a «alimento, pasto», o bé s'hi restringeix en *albo* «cizaña, avena», en bisc. i suletí; i d'altra banda en el parlar tan arcaic i conservador de Salazar és *ālu* o *alu* «cunnus» (amb paltalització expressiva) segons Mitxelena, *An. Sem. Urquijo* I, 167.

El que ens dona més base per a aquesta etimologia és el fet que tant (*A*)*lló* com *All* es troben a la base d'importants corrents d'aigua; i entremig dels dos pobles hi ha altres noms de lloc cerdans que, amb el mateix radical, designen corrents d'aigua o s'hi troben immediats: la pda. i serrat de *Plan-d'all*, en el terme d'Ur (enfront del poble, a l'esq. del Reür), pel qual corre el Rec de *plandâl* (xxiii, 64.12), gran sèquia irrigatòria paral·lela al Reür. La Canal dels *Alls* en terme d'Eina (xxiii, 46); i el poblet de *Llus*, agregat de Sta. Llocaia, per on baixen grans corrents d'aigua des de la Serra del Puigmal, entre Er i Osseja.

Ara bé a la vall d'(A)*lló* es forma una de les tres branques cabdals de l'Alt Segre. Tota ella és un devessall d'aigua; entre la vall d'Eina i la d'Er és on hi ha la Font de Segre, la matriu del nostre gran riu; i per l'altra banda la ribera de Llo recull les aigües davallant del Pla de la Perxa (el «Rigat d'Alló», que ja he documentat en escr. de 965). Quant a *All*, el seu terme porta a Isòvol i al Segre les aigües que baixen dels vessants de Grèixer i Meranges, i el poble es troba —cito del llibre de Pau Vila sobre Cerdanya— «en un con de dejecció que es confon amb la terrassa fluvial superior».

Més que de la idea d'alimentació en general hem de pendre l'ètimon bascoide *ĀLU/ALLE* en el sentit salacenc de «cunnus» = 'matriu', 'receptacle d'aigües', que ha donat tants *NLL* catalans i hispànics: *Madriu*, *Madres*, *Riu-Madriu*, *Romadriu* (E. T. C. II, 16; *LleuresC*, 186-7), mossàr. *almatrice*, cast. antic *madriz* (al capdavant l'ètimon de *Madrid*) (*EntreDL* I, 53, 125; *Top. Hesp.* I, 114).³

El joc entre *All* i *Alló* és com entre *Bor* i *Borró*, *Err/Arró* (>*Ro*), *Alb/Albó*, i en altres *NLL* pre-romans de Cerd. com *Odelló*.⁴ Quant al sufix de *Llus*, és com el d'altres *NLL* pre-romans d'aquest vessant pirinenc, com *Anyús*, *Berrús*, *Bastús*, *Marcús*, o en el sufix antroponímic *-uç* (Aeb., *Onom.*, p. 19).⁵

L'única alternativa etimològica seria suposar que es tracti d'un antic NP, com admet *AlcM*. Però no es veu gens versemblant en una toponímia de tipus tan arcaic i primitiu com la dels noms dels pobles de Cerdanya. Cap altre n'hi ha a Cerdanya amb aquest caràcter etimològic, a diferència de comarques més meridionals. Certament es podien assenyalar *NPP* homònims: «*Allo* presbiter» 947 (*Cart. d'Eina*, *Mor.* VII, 119); «*vinea Allone*» 996 (Abadal, *Pall. i R.* 316); «*Dacus*